

Oponentský posudek disertační práce

Název práce: Etika filantropie

Autor: Mgr. Jan Kroupa

„Tato práce usiluje zachytit kulturní a společenský kontext filantropie z pohledu praktické filosofie. Zkoumá kořeny, ze kterých filantropie vyrůstá, a sleduje proces její institucionalizace až do současnosti. Detailněji pak hledí popsat současnou situaci dobročinného dárcovství v České republice. Na základě toho se zaměřuje na otázky, které vyvstávají v současné praxi u nás, a to především na problematiku výběru příjemce podpory a rozhodování dárce, na sledování efektivity využití darů, na oprávněnost daňových výhod, na vliv filantropie na veřejnou politiku i na přiměřenou společenskou roli filantropie vůbec. Výzkum v praktické části potom ověřuje pět hypotéz o filantropickém dárcovství v Česku.“ (str. 5).

Předložená práce se zabývá tématem, které se, jak autor správně poznamenává, pohybuje na pomezí vědních disciplín, což je potenciálně přínosné, a také riskantní, například z hlediska použité metodologie. Současně je téma zpracováno způsobem, který vypovídá o erudici a praktické profesní zkušenosti autora. Autor evidentně ví, o čem píše a z mnoha částí je zřejmý jeho hluboký vhled do problematiky. Zvolené téma považuji za zajímavé, inspirativní a náročné, je tedy vhodné pro disertační práci.

Práci považuji za přínosnou a inspirativní a pokud by někdy vyšla knižně, budu jedním z prvních, kdo si ji koupí. Nyní však je mým úkolem hodnotit vědecký text, a proto musím upozornit na to podstatné, co z mého pohledu současnou hodnotu textu snižuje. Především, že jako ekonom možná zaujímám trochu jiný úhel pohledu a je docela možné, že jsem některé autorovy záměry ne zcela pochopil.

Hlavní pozitiva textu:

Snaha zahrnout do práce vše podstatné a nic neopominout je chvályhodná. A nejen tato snaha, ale současně evidentní vědomí, že zkoumaná problematika je natolik mnohohrstevnatá, že prostě nelze v jedné práci podchytit vše. Autor si tyto limity zjevně uvědomuje, k čemuž mu patrně dopomáhá i jeho bohatá praxe v oboru. Rozhodně také nejsou stranou ponechána některá témata proto, že jsou obtížná.

Zpracovávaná témata. Všechna témata v textu obsažená jsou bezesporu relevantní, „tematickou vatu“ zde nenacházím. Osobně oceňuji zahrnutí pojetí problematiky daru a jeho vnímání z různých perspektiv, stejně jako proměny institucionalizované filantropie. Velmi výstižně je podán i problém "dotování" filantropie prostřednictvím daňových úlev. V těchto pasážích autor prokazuje nejen dobrou orientaci v problematice, ale také schopnost kritického myšlení. Dobrý je i postřeh směrem k

Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta

Lipová 507/41a, 602 00 Brno, Česká republika

T: +420 549 49 1710, E: info@econ.muni.cz, www.econ.muni.cz

Bankovní spojení: KB Brno-město, ČÚ: 85636621/0100, IČ: 00216224, DIČ: CZ00216224

V odpovědi, prosím, uvádějte naše číslo jednací.

nezacílenosti těchto úlev vzhledem k tomu, kdo vlastně daruje nejčastěji. Tady má text skutečně praktický přesah.

Autor nadhazuje zajímavé problémy, jako ekonomu mě velmi bavily např. části věnované praxi filantropie, hledání odpovědi na otázku "je to fér?" u Dobrého anděla, otázka (ne)smysluplnosti kategorie "efektivita" u analyzovaného typu institucí, problematika nepřijatelnosti některých dárců a některé další dílčí otázky, u kterých jsem si říkal, že by bylo velmi zajímavé si o nic s autorem pohovořit osobně. A ještě zajímavější by bylo jim věnovat samostatný výzkum.

Oceňuji i snahu skloubit kvantitativní a kvalitativní přístup k řešení, i když k samotnému provedení nějaké komentáře mám. Zejména část věnovaná rozhovorům mohla mít ambici proniknout do dílčích problémů skutečně hluboko a ozřejmit některé tendence či směry spojené s procesem darování.

K silným stránkám patří i šíře použité literatury a zdrojů obecně.

Dílčí komentáře:

V úvodu práce jen s obtížemi identifikuji hlavní cíl(e) práce a jejich zasazení do kontextu současného výzkumu. Je zde sice popsáno, co text obsahuje, postrádám však zdůvodnění, proč je to důležité, co má být smyslem, cílem a přínosem celého textu. To považuji za určitý nedostatek, komplikující oponentovi pohled na text, neboť se obtížně hodnotí, nakolik se cíl podařilo naplnit.

Text má místy poněkud popularizační charakter. Dobře se čte, ale současně se zde nacházejí výrazy a obraty, jež bych ve vědeckém textu rád postrádal (*nezdá se, bude řeč o, vlamuje se, ruku na srdce, ...*). To platí i o narážkách typu "*S řízením státu jako firmy u nás máme vlastní zkušenosti a opravdu to není pěkný pohled.*" str. 77; jakkoliv s pohledem autora mohu v tomto směru souznít, do vědecké práce to nepatří a autor by se měl rozhodnout, jaký typ textu chce vlastně psát.

Použité zdroje jsou většinou relevantní a dobře zvolené, pokud mohu posoudit, to se ovšem netýká Wikipedie. Ačkoliv rozumím přednostem tohoto zdroje, nemohu opomenout jeho potenciální nedostatky a domnívám se, že do práce tohoto typu zkrátka nepatří. Navíc, napočítal jsem těchto odkazů několik desítek čili nejde v textu o výjimku, ale spíše o pravidlo. A tak se stane, že například v pasáži o vazbě mezi výkonem dobrovolné práce a pocitem vlastního štěstí jsme znovu odkazováni na Wiki a některé starší, byť relevantní zdroje, a ne třeba na některé nedávné výzkumy v tom směru (např. výzkum *joy of giving* u R. Bekkerse apod.). A nakonec, uvedení zdroje způsobem "*Trefně to vyjádřil jeden kanadský kolega z University of Alberta v Edmontonu, kde jsem byl před pár lety na krátké stáži.*" prostě také není v pořádku.

Na řadě míst se mi stalo, že jsem si nebyl jist, zda daný výrok je odkazem na nějaký zdroj (který ovšem chybí), anebo prostě dokladem autorovy sečtělosti a znalostí.

Výše zmíněná snaha o komplexní přístup je někdy příčinou toho, že se v textu hůře orientuje a že není vždy patrné, co má být v práci stěžejní; ona pověstná červená linka logického postupu se vine poněkud křivolace. Ovšem je možné, že jiný typ čtenáře tento pocit mít nebude. Mně se ovšem nepodařilo

rozklíčovat, podle jakého vzorce je jednotlivým částem věnována pozornost. Zdá se, že více prostoru by patrně mělo být věnováno tomu nejdůležitějšímu, ale ne vždy jsem si tím jist. Navíc, některé subkapitoly jsou velmi krátké a myslím, že by mohly být dobře včleněny do větších celků. V této souvislosti nerozumím například relativně obsáhlému rozboru komunitních nadací (cca 7 stran, včetně ne zcela organicky začleněného citovaného rozhovoru), a vzápětí necelé jedné straně věnované "drobnému dárcovství", i když je zde odkaz na rozbor motivů dárcovství dále v textu. Právě motivy dárcovství u jednotlivců jsou obecně velkým tématem, zde se jich však autor dotýká jen letmo. Podobný "problém" cítím na více místech, ale možná je to způsobeno tím, že se prostě s autorem rozcházíme v tom, co považujeme za zajímavé či významné (a to jistě není jeho problém). Z tohoto pohledu například lituji toho, že se většího prostoru nedostalo tématu Zbožnost a dobročinnost (1.4.8.7), že je kapitola 1.6.1 velmi krátká, kapitola 1.6.3 disponuje pouze jedním odstavcem a podobně.

Rozsáhlé tabulky v 1.6.10 jednak text tříští, jednak nejsou podstatněji interpretovány (možná by stačil odkaz na přílohu).

Vlastní výzkum

Rozdělení této části na dva celky (*Co říkají čísla?, Co říkají lidé?*) je dokladem snahy o mix vědeckých metod a považuji to za dobrý nápad. Celá tato část je velmi zajímavá, jakkoliv bych ji (opět věc akcentu) rád viděl posílenou například o lepší interpretaci výsledků. Mám také určitý problém s podobou některých hypotéz, které jsou nejednoznačně formulované (dárci *zpravidla* nezkoumají, *začínají se objevovat větší* dárci, *prokazatelný vliv*). A přitom stačilo málo a testovatelné a skutečně testované hypotézy mohly posunout práci zase o něco výše. Jsem také v této souvislosti skeptický k testování hypotéz prostřednictvím realizovaných rozhovorů. Spíše by mi v tomto případě přišlo logické stanovit případně hypotézy právě na základě výsledků realizovaného kvalitativního výzkumu.

Závěr

Přes relativně značné množství komentářů, které k textu mám, musím konstatovat, že se mi práce líbí a jsem rád, že jsem měl možnost se s ní seznámit. K vyšší úrovni by podle mě přispělo zúžení tématu, menší množství zkoumaných, někdy však jen pojmenovaných, problémů a výraznější směřování k jasněji formulovanému cíli. Současně se však domnívám, že jde o text velmi zasvěcený a přes určitá klopýtnutí kvalitní.

Předloženou disertační práci **doporučuji k obhajobě**.

Pro případnou diskusi doporučuji například tato témata:

str. 74: „*Státní instituce navíc často bývají spojované s neefektivitou, s jistou zkostratělostí a rigiditou, s neochotou nebo neschopností pružně reagovat a měnit se, zlepšovat se. Na tom jistě něco bude a je to pochopitelné. Pro každý systém platí, že čím je složitější, tím neochotněji, obtížněji a pomaleji se mění, tím větší je setrvačnost aktuální praxe.*“. To je zajímavý postřeh. Mohl by se autor zamyslet nad tím, nakolik jsou tomuto nebezpečí vystaveny i neziskové (filantropické) organizace, případně jaký to na jejich činnost může mít dopad?

str. 74: „Podněty přicházely ze světa filantropie – od skupin rodičů, kteří se chtěli lépe postarat o své děti, od skupin dětí, jež se chtěly lépe postarat o své rodiče, od organizací, které byly v kontaktu se zahraničím a viděly, jak lze poskytovat kvalitní a moderní sociální služby. Díky jejich invenci, odhodlání a dlouhodobému úsilí pak institucionalizovaný systém některé nové přístupy a způsoby práce i myšlení postupně přejal (jakkoliv neochotně, pomalu a často nedůsledně – například řada velkých pobytových zařízení pro osoby s postižením nebo s psychiatrickou diagnózou u nás nadále funguje dál bez zásadních změn). To je nezastupitelná role, kterou filantropie může a má plnit. Nejsem si jist, zda na tomto místě nedochází k nejasnému vyjádření myšlenky.“. Podle mě se zde popisuje advokační aktivita filantropických organizací, nadací, poskytovatelů sociálních služeb... Jak vidí autor toto spojení? Jinými slovy, jaký je jeho pohled na advokační aktivity (filantropických) organizací a na to, zda jdou tyto dvě roviny vzájemně sladit, případně zda může existovat jedna bez druhé.

Brno, 16. května 2020

Vladimír Hyánek